

Oyun dönemindeki çocukların davranış sorunları ile izledikleri çizgi filmler arasındaki ilişki

The relationship between preschool children's behavioral problems and cartoons they watch

Ezgi Güneş¹, Ali Dayı², Mehmet Çolak³, Özlem Şireli Bingöl⁴

¹Klin. Psk. Silivri Kolan Hastanesi, Klinik Psikoloji, İstanbul, Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-2392-7250>

²Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri A.D., İstanbul <https://orcid.org/0000-0001-7224-1231>

³Uz. Dr., Serbest Hekim, Konak, İzmir, Türkiye <https://orcid.org/0000-0003-4880-3892>

⁴Uz. Dr., Serbest Hekim, Bodrum, Muğla, Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-5549-4154>

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, oyun dönemindeki çocuklarda görülen davranış sorunlarının cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi gibi sosyodemografik değişkenler ve çizgi film izleme davranışı ile ilişkisini incelemektir. **Yöntem:** Çalışmaya yaş aralığı 4-6 olan 133 çocuk ve anneleri alınmıştır. Annelere Sosyodemografik Veri Formu, Çocuk Bilgi Formu (ÇBF), Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA), çocuklara ÇBF uygulanmıştır. ÇBF ile çocukların haftalık çizgi film izleme süresi ve hangi tür çizgi film izlediği sorgulanmıştır. İzlenen çizgi film türleri; yararlı çizgi filmler, ne yararlı ne zararlı ve zararlı çizgi filmler olarak üç gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Çalışmamızın sonuçlarına göre, kız çocuklarının GGA ile değerlendirilen sosyal davranış puanlarının erkek çocuklarına göre yüksek olduğu, çocukların anne- baba eğitim düzeyi ve haftalık izlediği çizgi film süresine göre GGA puanları arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Zararlı çizgi film izleyen çocuklarda ne yararlı ne zararlı ve yararlı çizgi film izleyenlere göre GGA ile değerlendirilen duygusal semptomlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, akran sorunları düzeylerinin anlamlı olarak yüksek olduğu, sosyal davranış düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. **Sonuç:** Çizgi filmler ile çocukların davranış sorunları arasındaki nedensel ve zamansal ilişkilerin belirlenmesi amacıyla uzun süreli izlem çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Oyun Dönemi, Çizgi Film, Davranış Sorunları

(*Klinik Psikiyatri Dergisi* 2020;23:438-445)

DOI: 10.5505/kpd.2020.55798

SUMMARY

Objective: The aim of this study is to investigate the relationship of the behavioral problems seen in preschool children in relation to socio-demographic factors such as gender and parents' educational levels, and the cartoon watching behavior as well. **Method:** The participants were a group of 133 children around 4-6 years of age and their mothers. Socio-demographic Data Form was applied to the mothers, while Child Information Form (CIF) and Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ) were applied to the children. CIF examined the weekly cartoon watching time of children and what type of cartoon they watched. The cartoon types were categorized into 3 groups; helpful cartoons, neutral cartoons and harmful cartoons. **Results:** According to the results of our study, the social behavior points evaluated with SDQ of girls were determined to be higher than those of the boys, while no significant difference between the SDQ points according to the parents' education levels and the weekly cartoon watching time were found. Compared to children who watch neutral or helpful cartoons, it has been determined that in children who watch harmful ones have considerably higher amounts of emotional symptoms, behavior problems, attention deficit, hyperactivity and problems with peers, while their social behavior levels have been determined to be lower. **Discussion:** Longterm follow-up studies should be conducted in order to determine the causative and temporal correlations between cartoons and children's behavioral problems.

Key Words: Preschool Period, Cartoon, Behavioral Problems

GİRİŞ

Oyun dönemi olarak adlandırılan 3-6 yaş aralığı, çocukların kişiliklerinin ana hatlarının oluşması nedeniyle oldukça önemli bir yaş dilimidir. Oyun dönemi; çocuğun fiziksel, zihinsel, sosyal ve dil gelişiminin hızla geliştiği ve dönüştüğü bir dönemdir. Bilişsel gelişimin büyük oranda tamamlandığı oyun dönemi; gelişimsel süreçlerini etkileyen faktörlerin bilinmesi ve erken müdahale açısından kritik öneme sahiptir (1).

Gelişim sürecinde, bebeklik dönemi itibarıyla adaptif bir işleme sahip farklı davranışsal özellikler gözlemlenir. Buna karşın adaptif olmayan davranış özellikleri çocuğun hem kendisini ve hem sosyal çevresini olumsuz etkilemektedir (2). Oyun dönemindeki çocuklarda görülen davranış sorunlarının biyolojik ve psiko-sosyal faktörlerle ilişkileri mevcuttur. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda; düşük sosyoekonomik düzey, ebeveyn psikopatolojisi, uygunsuz ebeveyn tutumları, aile içi çatışma varlığı ve iletişim bozukluğu gibi durumlar çocuklarda davranış sorunları ile ilişkili faktörler olarak belirlenmiştir (3-5).

Medya; çocukların gelişimi ve davranış özellikleri üzerinde önemli etkisi olan psiko-sosyal faktörlerden biridir. Medya araçları arasında özellikle televizyon; toplumsal kültürün şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip iken çocuk gelişimi üzerinde de önemli bir etmendir (6). Çocuk açısından önemli bir görsel uyaran olan televizyon; taklit yoluyla öğrenme ve deneyimleme ile önemli bir iletişim aracı haline gelmektedir (7). Yapılan çalışmalara göre; okul öncesi dönemdeki çocukların hemen hepsi televizyon izlemekte, televizyon izleme sürelerinde kız ve erkek çocuklar açısından fark saptanmayıp, özellikle 4-6 yaş aralığındaki çocukların günde ortalama 2 saat televizyonda vakit geçirdiği görülmektedir (8).

Çizgi filmlerin çocuklar üzerinde olumlu ve/veya olumsuz birçok etkileri vardır. 2011 yılında beş yaş grubundaki çocukların izledikleri çizgi filmlerin saldırgan davranışlarına olan etkisinin incelendiği uzunlamasına bir izlem çalışmasında; çocukların saldırgan davranışlarındaki süreğenlikle, çizgi filme maruziyet süresi açısından anlamlı ilişki

saptanmıştır (9). Şiddet içerikli çizgi film izleyen çocuklar, gördükleri şiddeti taklit edebilmekte, birbirlerine şiddet uygulayabilmekte ve daha agresif davranabilmekte, oyunlarında yıkıcı davranışlarda bulunabilmektedir (10). 2016 yılında 5-15 yaş aralığındaki 200 çocukla yapılan dört aylık bir izlem çalışmasında; çocukların %39'nun hem şiddet içerikli hem de şiddet içermeyen çizgi film izlediği, bu grubun %34'ünün irritabilite düzeyinde artış olduğu, %45'inin ebeveynleri tv izleme sürelerine sınır koymaya çalıştığında fiziksel şiddete başvurduğunu göstermiştir (11).

Çocukların gelişim sürecinde önemli bir sosyal etmen olduğu bilinen çizgi filmlerin; özellikle oyun dönemindeki çocuklar üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de konu ile ilgili yapılan çalışmalar, daha çok meta-analiz çalışmaları olup; çalışmamız oyun dönemindeki çocuklarda izlenen çizgi filmlerin davranışsal etki ve ilişkisini inceleyen az sayıda çalışmalardan biridir (12-19).

Bu çalışmanın amacı; oyun dönemindeki çocuklarda görülen davranış sorunlarının cinsiyet, ebeveyn eğitim düzeyi gibi sosyodemografik değişkenler ve çizgi film izleme davranışı ile ilişkisini incelemektir.

YÖNTEM

Örneklem

Çalışmaya İstanbul'un Şişli ilçe merkezinde 2017-2018 eğitim öğretim döneminde okul öncesi eğitim gören 133 çocuk ve anneleri alınmıştır. Çalışmaya alınacak öğrenciler; Şişli'de okul öncesi eğitim veren iki farklı özel okuldan elverişli örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Çalışmaya dahil etme kriterleri: çocuk yaşının 4-6 yaş aralığında olması, çocukta yaygın gelişimsel bozukluk, mental retardasyon olmaması, annelerin psikotik bozukluk, mental retardasyon ve ağır kronik diğer tıbbi herhangi bir hastalığının olmaması olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sosyodemografik Veri Formu: Araştırmacılar

tarafından hazırlanan bu form; çocuğun yaşı, cinsiyeti, anne ve babanın yaşı, eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi gibi demografik özellikleri sorgulamaktadır.

Çocuk Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form; çocuğun çizgi film izleme davranışını sorgulamaktadır. Çocukların haftalık çizgi film izleme süresi ve hangi tür çizgi film izlediği sorgulanmıştır. İzlenen çizgi film türleri; yararlı çizgi filmler, ne yararlı ne zararlı ve zararlı çizgi filmler olarak üç gruba ayrılarak belirlenmiştir (20). Yararlı çizgi filmler; çocuklarda analitik ve yaratıcı düşünme becerisini, sayısal ve/veya sözel zekayı geliştirebilecek nitelikteki eğitici ve öğretici çizgi filmlerdir: Örn; “Anne Shirley”, “Alim Dede’nin Bilim Evi”, “Bilgin Köpek”. Ne yararlı ne zararlı çizgi filmler; herhangi bir şekilde çocuk gelişimine etkide bulunmayan yani olumlu veya olumsuz net bir etkiye sahip olmayan filmlerdir. İçerikleri eğitici öğretici olmaktan ziyade bu çizgi filmler eğlenceli, renkli ve vakit geçirici özelliktedirler: Örn; “Ayı Yogi”, “Donald Duck”, “Cedric”. Zararlı çizgi filmler; belirgin şekilde ahlaki kuralların ihlal edilmesi, suç, aşağılama, şiddet, öfke patlamaları ve küfür gibi olumsuz davranışlar içermektedirler: Örn; “Batman”, “Ejder Avcıları”, “Örümcek Adam” (20).

Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA): Goodman tarafından 1997 yılında geliştirilen bu ölçeğin; 4-16 yaş aralığına ait ebeveyn ve okul formu, 11-16 yaş aralığına ait ergen formu vardır. Ebeveyn ve okul formu; 4-16 yaş aralığındaki çocukların davranış özelliklerini sorgulayan 25 maddeden oluşmaktadır. Sorular kendi içerisinde 5 alt düzeyde toplanmıştır ve bu alt düzeyler; davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, duygusal sorunlar, akran sorunları, sosyal davranışlardır. Her alt boyut kendi içerisinde değerlendirilmekte olup; dört alt boyutun toplamıyla toplam güçlük puanı elde edilmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Güvenir ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (21).

İşlem

Araştırma verileri, 16 Mart 2017 ile 31 Mart 2017 tarihleri arasında, iki araştırmacının anne ve çocukları ile yaptıkları, her biri ortalama 40 dakika

süren görüşmeler sonucunda toplanmıştır. Çalışmanın başlangıcında 150 çocuk ve annelerine ulaşılmış, çocukların annelerinin 133’ ü çalışmaya katılmaya gönüllü olmuştur. Çalışma grubunu oluşturan çocuk ve anneleri araştırmacının amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirilmiş, annelerin yazılı onamları alınmıştır. Araştırmacı gözetiminde, çocukların annelerine sosyodemografik bilgi formu ve GGA uygulanmıştır. Çocuk bilgi formuna ait bilgiler; araştırmacılar tarafından yüz yüze gerçekleştirilen görüşmede; anne ve çocuğun ortak geri bildirimleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Çalışmanın etik kurul onayı, Beykent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

Tüm veriler Statistical Package for Social Science (SPSS) Windows version 24.0 yazılımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz aşamasında öncelikle anket sorularına verilen cevapların ortalama skorlarının birtakım varsayımlara uygunluğu araştırılmıştır. Normal dağılıma uygunluğun analizi için “Shapiro-Wilk Testi” kullanılmış ve sürekli değişkenlerin normal dağılmadığı saptanmıştır. Sürekli değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri ortalama \pm standart sapma şeklinde, kategorik değişkenlerin ise işletme sayısı (N) ve yüzde (%) şeklinde gösterilmiştir. GGA ölçek ve alt ölçek puanlarının en çok izlenen çizgi film türleri, çizgi film izleme süresine göre karşılaştırılmasında “Kruskal Wallis Testi” kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı fark saptanan değişkenler için post-hoc test olarak “Pairwise Comparisons Testi’nden” yararlanılmıştır. Değerlendirme sonuçlarında elde edilen p değerleri, $\alpha < 0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Çalışmaya 75 erkek ve 58 kız çocuk alınmıştır. Çocukların yaş ortalaması 5.37 ± 0.71 yıl, annelerin yaş ortalaması 32.7 ± 0.23 yıl, babaların yaş ortalaması 34.2 ± 1.05 yıldır. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ait değerlendirmeler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Çocukların son üç ay içerisinde bir haftada izledik-

Tablo 1. Sosyodemografik özellikler

(n=133)		Sayı(N)	Yüzde(%)
Cinsiyet	Kız	58	43.6
	Erkek	75	56.4
Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim	17	12.8
	Lise	43	32.3
	Üniversite ve üstü	73	54.9
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim	26	19.5
	Lise	46	34.6
Ailenin Gelir Düzeyi	Üniversite ve üstü	61	45.9
	1500-3000 TL	26	19.5
	3001-5000 TL	43	32.3
	5000 TL ve üzeri	64	48.1

leri çizgi film süresi sorgulandığında; katılımcıların 42'sinin (%31.57) haftalık beş saat ve üzeri, 39'unun (%29.32) haftalık üç saat, 31'inin (%23.30) haftalık iki saat, 21'inin (%15.78) haftalık dört saat çizgi film izlediği belirlenmiştir. Çocuklar izledikleri çizgi film türü açısından incelendiğinde; katılımcıların 78'inin (%58.64) ne yararlı ne zararlı, 41'inin (%30.82) zararlı, 14'ünün (10.52) yararlı çizgi film izlediği saptanmıştır.

GGA puanlarına ait değerlendirmeler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Çocukların cinsiyet açısından GGA puanları değerlendirildiğine; yalnızca sosyal davranışlar alt ölçek puanları arasında istatistiksel anlamlı fark saptanmış olup kız çocuklarının sosyal davranış puanlarının erkek çocuklarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır (u: 1465.000, p: 0.001; Mann Withney U Testi).

Çocukların anne ve baba eğitim durumları açısından GGA puanları değerlendirildiğinde; GGA alt ölçek ve toplam puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05; Kruskal Wallis Testi).

Çocukların haftalık çizgi film izleme süresine göre GGA puanları değerlendirildiğinde; çizgi film izleme süresine göre GGA'nin tüm alt ölçek puanları ve toplam puanları arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır (p>0.05; Kruskal Wallis Testi).

Çocukların en sık izlediği çizgi film türlerine göre

Tablo 2. GGA Puanlarının Değerlendirmeleri

Güçler ve Güçlükler Anketi	Ort	SS	Min	Max
Duygusal Semptom Alt Ölçeği	1.97	2.31	0.00	10.00
Davranış Sorunları Alt Ölçeği	2.16	2.13	0.00	8.00
Dikkat Hareketlilik Alt Ölçeği	3.36	2.90	0.00	10.00
Akran Sorunları Alt Ölçeği	2.81	2.20	0.00	9.00
Sosyal Davranışlar Alt Ölçeği	7.45	2.57	0.00	10.00
Toplam Güçlük Puanı	17.74	5.66	8.00	31.00

GGA puanları değerlendirildiğinde; izlenen çizgi film türüne göre GGA'nin tüm alt ölçek puanları ile toplam puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır (Tablo 3).

İstatistiksel olarak anlamlı fark çıkan değişkenlerin ikili karşılaştırmaları için yapılan analiz sonuçlarına göre: zararlı çizgi film türü izleyen çocukların Duygusal Semptom alt ölçek puanı, ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocuklara göre anlamlı düzeyde yüksektir (p: 0.007). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların Duygusal Semptom alt ölçek puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p>0.05). Zararlı çizgi film türü izleyen çocukların Davranış Sorunları alt ölçek puanı diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (p: 0.000). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların Davranış Sorunları alt ölçek puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p>0.05). Zararlı çizgi film türü izleyen çocukların Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik alt ölçek puanı diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (p: 0.000). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik alt ölçek puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p>0.05). Zararlı çizgi film türü izleyen çocukların Akran Sorunları alt ölçek puanı diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (p: 0.000). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların Akran Sorunları alt ölçek puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p>0.05). Zararlı çizgi film türü izleyen çocukların Sosyal Davranışlar alt ölçek puanı diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür (p: 0.000). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların Sosyal Davranışlar alt ölçek puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (p>0.05). Zararlı çizgi film türü izleyen çocukların toplam GGA puanı diğer iki gruba göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksektir (p: 0.000). Yararlı çizgi film türü izleyen çocukların toplam GGA puanı ile ne yararlı ne zararlı çizgi film türü izleyen çocukların puanı arasında ise

Tablo 3. GGA Alt Ölçek Puanlarının En Çok İzlenen Çizgi Film Türleri Bakımından Karşılaştırılmasında Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	En çok izlenen çizgi film	N	Sıra Ortalaması	X ²	p	Post-hoc
Duygusal Semptom	1. Yararlı Çizgi Film	15	61.40	9.957	.007	3>2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	57.81			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	79.05			
Davranış Sorunları	1. Yararlı Çizgi Film	15	48.00	20.985	.000	3>1 3>2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	56.18			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	84.57			
Dikkat Eksikliği ve Aşırı Hareketlilik	1. Yararlı Çizgi Film	15	46.93	20.445	.000	3>1 3>2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	56.59			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	84.40			
Akran Sorunları	1. Yararlı Çizgi Film	15	54.03	19.147	.000	3>1 3>2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	55.06			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	84.21			
Sosyal Davranışlar	1. Yararlı Çizgi Film	15	91.10	25.725	.000	3<1 3<2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	78.06			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	47.76			
Toplam GGA Puanı	1. Yararlı Çizgi Film	15	53.47	21.238	.000	3>1 3>2
	2. Ne Yararlı Ne Zararlı	63	54.26			
	3. Zararlı Çizgi Film	55	85.28			

istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$) (Tablo 3).

TARTIŞMA

Çalışmamızın sonuçlarına göre, kız çocuklarının GGA ile değerlendirilen sosyal davranış puanlarının erkek çocuklarına göre yüksek olduğu, çocukların anne baba eğitim düzeyi ve haftalık izlediği çizgi film süresine göre GGA puanları arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır. Çocukların en sık izlediği çizgi film türlerine göre yapılan değerlendirmelerde; zararlı çizgi film izleyen çocuklarda ne yararlı ne zararlı ve yararlı çizgi film izleyenlere göre GGA ile değerlendirilen duygusal semptomlar, davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, akran sorunları düzeylerinin anlamlı olarak yüksek olduğu, sosyal davranış düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Alan yazın incelendiğinde birçok çalışmada oyun dönemindeki erkek çocuklarında kız çocuklarına göre daha sık davranış sorunları görüldüğü belirlenmiş olsa da çalışmaların sonuçlarında farklılıklar mevcuttur (22-24). Bazı çalışmalarda bu dönemdeki davranış sorunları sıklığı açısından erkek ve kız çocukları arasında fark olmadığı, ergenlik dönemindeki davranış sorunlarında cinsiyet açısından farklılıklar ortaya çıktığı belirtilmektedir (25, 26). Çalışmamızın sonuçlarında kız

ve erkek çocukları arasında GGA ile değerlendirilen duygusal ve davranış sorunlarında anlamlı fark saptanmamıştır. Ayrıca kız çocuklarının sosyal davranış puanları erkeklere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Okul öncesi dönemdeki kız çocuklarının erkeklere göre sosyal davranış düzeylerinin yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (27,28). Sosyal davranışlardaki cinsiyet açısından farklılıklar, kız çocuklarına biçilen roller, kültürel ve ailesel davranış örüntüleri ile ilişkili olabilir. Yapılan çalışmalarda çocuklardaki davranış sorunları ile ebeveyn eğitim düzeyinin ilişkili olduğu, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin çocuklarında davranış sorunlarının daha az görüldüğü, ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça çocuklarda olumlu sosyal davranışların arttığı saptanmıştır (29, 30). Çalışmamızın sonuçlarında ebeveyn eğitim düzeyine göre çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarında anlamlı fark saptanmamıştır. Sonuçların yorumlanabilmesi geniş örneklemli çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Çocukların izlediği çizgi filmlerin duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisini inceleyen çalışmalarda şiddet öğeleri içeren çizgi filmlerin duygu ve davranış sorunlarını artırdığı belirlenmiştir (9-14, 31). 2017 yılında yaş grubu 36 ay ile 78 ay arasında olan 240 okul öncesi çocukla yapılan bir yıllık uzun izlem çalışmasında; çocukların izlediği çizgi film ve sevdikleri süper

kahramanlarla, agresyon düzeyi arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (32). İzlenen çizgi filmlerin şiddet içeriği arttıkça; çocuklarda annelerin değerlendirmelerine göre belirlenen saldırganlık düzeyi anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. 2017 yılında yaş grubu 4-6 aralığında olan 150 çocukla yapılan başka bir kesitsel çalışmada; izlenen tv programları ve çizgi filmler ile çocukların darvanış sorunları ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde; çocukların televizyonda geçirdiği süre ile kaygı düzeyleri arasında ve çocukların izledikleri zararlı çizgi filmlerle davranış sorunları arasında pozitif anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur (33). Çalışmamızın sonuçlarında, literatürle uyumlu olarak; zararlı çizgi film izleyen çocuklarda duygusal semptomların ve darvanış sorunlarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Yaş dönemi itibarıyla duygu düzenleme becerilerinin gelişmekte olduğu oyun dönemi çocuklarında, taklit yoluyla öğrenmenin önemi de göz önünde bulundurulduğunda; çizgi film aracılığıyla şiddete maruziyetin duygusal ve davranışsal sorunları artırabileceği düşünülmektedir.

Çizgi filmlerin çocuklarda dikkat süresi ve hareketlilik düzeyini etkilediğini gösteren çalışmalar mevcuttur. Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyi ile televizyon ve çizgi filmlerin ilişkisini inceleyen çeşitli çalışmalarda; birincil etmenin televizyon izleme süresi olduğu belirtilmektedir (34). Çalışmamızın sonuçlarında; çizgi film izleme süresine göre, çocuklarda dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyi açısından anlamlı fark saptanmaz iken zararlı çizgi film izleyen çocuklarda dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. 2010 yılında 302 çocukla yapılan bir prospektif kohort çalışmasında; çocukların 18 ay ve 30 ay dönemlerinde televizyona maruziyet süresi ve etkileri değerlendirilmiş; günlük televizyona maruziyet süresi ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite düzeyi arasında pozitif ilişki saptanmıştır (35). 2012 yılında 4-6 yaş aralığında 450 okul öncesi çocukla yapılan bir çalışmada; yüksek düzeyde dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtileri uzun süre televizyona maruziyetle ilişkili bulunmuştur (36). Çalışmamızın sonuçları kısmen literatürle uyumlu olsa da; oyun dönemindeki çocuklarda; çizgi film izleme süresi ve çizgi film türü ile dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyi arasındaki ilişkiyi belirle-

mek için dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ile ilişkili olduğu tespit edilmiş diğer biyopsikolojik değişkenlerin kontrol edildiği uzun süreli izlem çalışmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızın sonuçlarında zararlı çizgi film izleyen çocukların akran sorunlarının anlamlı olarak yüksek düzeyde olduğu, olumlu sosyal davranış düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. 2013 yılında yaş grubu 3-5 olan 500 çocuk ve ebeveynleri ile yapılan bir yıllık uzun izlem çalışmasında; şiddet içerikli çizgi filmlere maruz kalan çocuklarda; bağırma, zorbaca davranışlar gibi agresif davranışların arttığı, paylaşma, işbirliği kurma, akran ilişkilerinde empatik yaklaşım gibi uyumlu sosyal davranışların azaldığı gözlemlenmiştir (37). 2011 yılında okul öncesi çocuklarda medyanın sosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 92 çocukla yapılan bir çalışmada; zararlı içeriklere maruz kalan çocuklarda hiperaktivite ve saldırganlık davranış düzeyi yüksek bulunurken, olumlu sosyal davranış düzeyleri düşük bulunmuştur (38). Oyun dönemi, çocukların akran ilişkileri ve sosyal gelişim açısından önemli bir evredir (39). Aile ve akran grupları dışında, televizyonda izledikleri programlar ve çizgi filmler, çocukların sosyal becerilerini geliştirmekte ve etkilemektedir (40). Zararlı çizgi filmler olumsuz bir model olarak, çocuğun sosyal becerilerini ve iletişim şeklini etkileyerek akran sorunlarını ve olumsuz sosyal davranışlarını artırıyor olabilir.

Çalışmamızın sonuçları oyun dönemindeki çocuklarda duygusal semptomların, davranış sorunlarının, dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin, akran sorunlarının, sosyal davranış sorunlarının, zararlı çizgi film izleyen çocuklarda anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermiştir. Gelişimsel açıdan kritik bir öneme sahip olan oyun dönemi çocuklarının; davranışsal olarak uyumlu özelliklere sahip olması hem şimdi hem de ileri yaşamları açısından oldukça önemlidir. Giderek teknolojiye maruziyetin arttığı günümüzde; çocukların izlediği çizgi filmler dâhil her türlü medya unsurlarının etkilerinin ayrıntılı değerlendirilmesinin, etkileri göz önünde bulundurulduğunda, oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. İleride yapılacak çalışmaların; örneklem büyüklüğü, sosyodemografik özellikler açısından yeterli niteliklere

sahip, çocuklarda davranış sorunlarını etkileyen bireysel ve diğer psikososyal etmenleri de değerlendiren bir tasarıma sahip olması, elde edilecek sonuçların yorumlanabilirliğini artıracaktır. Ayrıca çizgi filmler ile çocukların davranış sorunları arasındaki nedensel ve zamansal ilişkilerin belirlenmesi amacıyla uzun süreli izlem çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bufferd SJ, Dougherty LR, Carlson GA, Rose S, Klein DN. Psychiatric disorders in preschoolers: continuity from ages 3 to 6. *Am J Psychiatry* 2012;169 (Suppl 11): 1157-64.
2. Jensen PS, Youngstrom EA, Steiner H, Findling RL, Meyer RE, Malone RP, Carlson GA, Cocco EF, Aman MG, Blair J, Dougherty D, Ferris C, Flynn L, Green E, Hoagwood K, Hutchinson J, Laughren T, Leve LD, Novins DK, Vitiello B. Consensus report on impulsive aggression as a symptom across diagnostic categories in child psychiatry: implications for medication studies. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2007; 46 (Suppl 3): 309-322.
3. Odgers CL, Caspi A, Russell MA, Sampson RJ, Arseneault L, Moffitt TE. Supportive parenting mediates neighborhood socioeconomic disparities in children's antisocial behavior from ages 5 to 12. *Dev Psychopathol* 2012; 24 (Suppl 3): 705-21.
4. Romirowsky AM, Chronis-Tuscano A. Paternal ADHD symptoms and child conduct problems: is father involvement always beneficial. *Child Care Health Dev* 2014; 40 (Suppl 5): 706-714.
5. O'Connor TG, Heron J, Golding J, Glover V. Maternal antenatal anxiety and behavioural/emotional problems in children: a test of a programming hypothesis. *J Child Psychol Psychiatry* 2003; 44: 1025-1036.
6. Murray JP, Murray AD. Television in Infancy and Early Childhood- Uses and Effects, in *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development*. Edited by Hait M, Benson J, Oxford: Elsevier Publishers, 2008, pp.471-479.
7. Linstrom M, Seybold PM. Brandchild: Remarkable Insights into the Minds of Today's Global Kids and Their Relationships with Brands. Kogan Page, 2003.
8. Rideout VJ, Vandewater EA, Wartella EA. Zero to Six: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers and Preschoolers. A Kaiser Family Foundation Report, 2003.
9. Yaşar M, Paksoy İ. Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin, çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2011; 20 (Suppl 2): 279-298.
10. Karatay G, Keşgin MT. Çocuk, televizyon ve şiddet. Hacettepe Üniversitesi Araştırma Görevlileri Sempozyumu Bildiri Kitabı 2006; 129-148.
11. Rai S, Waskel B, Sakalle S, Dixit S, Mahore R. Effects of cartoon programs on behavioural, habitual and communicative changes in children. *Int J Community Med Public Health* 2016; 3 (Suppl 6): 1375-1378.
12. Babaroğlu A. Cooperation behavior of preschool children to the influence of tv. *International Journal of Social Science* 2015; 32: 335-355.
13. Hamarat D, Işıtan S, Özcan A, Karasahin H. Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmler üzerine bir inceleme: caillou ve sünger bob örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2015; 18 (Suppl 33): 75-91.
14. Şeşen E, Ertürk KÖ. Çizgi filmlerdeki şiddet içeriğinin çocuklar üzerindeki etkisi. *ZfWT* 2018; 10 (Suppl 3): 232-246.
15. Temizyürek F, Acar Ü. Çizgi filmlerdeki subliminal mesajların çocuklar üzerindeki etkisi. *CIJE* 2014; 3 (Suppl 3): 25 - 39.
16. Bekar P, Arıkan D. Çocukların televizyon izleme durumlarının davranış problemlerine etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemsirelik Bilimleri* 2017; 9 (Suppl 3): 185-192.
17. Oruç C, Tecim E, Özyürek H. Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi* 2011; 15: 281-292.
18. Zorlu F, Yeşilyurt E, Koray Ö, Güngör B, Tom E. An investigation of the convenience of cartoon films in terms of developmental levels of preschool children. *TOJNED* 2017;7 (Suppl 1): 13-19.
19. Soydan SB, Alakoç Pirpir D, Azak H. Aggressive behaviours of 48- to 66-month-old children: predictive power of teacher-student relationship, cartoon preferences and mother's attitude. *Early Child Dev Care* 2017; 187 (Suppl 8): 1244-1258.
20. Solmuş T. Çocuk Psikolojisi ve Çizgi Filmler. Nobel Yaşam Yayınevi, 2016.
21. Güvenir T, Özbek A, Baykara B, Arkar H, Şentürk B, İncekaş S. Güçler ve Güçlükler Anketinin (GGA) Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2008; 15 (Suppl 2), 65-74.
22. Ford T, Goodman R, Meltzer H. The British child and adolescent mental health survey 1999: the prevalence of DSM-IV disorders. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2003; 42: 1203-1211.
23. Canino G, Shrout PE, Rubio-Stipec M, Bird HR, Bravo M, Ramírez R, Chavez L, Alegria M, Bauermeister JJ, Hohmann A, Ribera J, García P, Martínez-Taboas A.. The DSM-IV rates of child and adolescent disorders in Puerto Rico. *Arch Gen Psychiatry* 2004; 61: 85-93.
24. Lavigne JV, LeBailly SA, Hopkins J, Gouze KR, Binns HJ. The prevalence of ADHD, ODD, depression, and anxiety in a community sample of 4-year-olds. *J Child Adolesc Psychol* 2009; 38: 315-328.
25. Crick NR, Zahn-Waxler C. The development of

psychopathology in females and males: current progress and future challenges. *Dev Psychopathol* 2003; 15: 719-742.

26. Mesman J, Bongers IL, Koot HM. Preschool developmental pathways to preadolescent internalizing and externalizing problems. *J Child Psychol Psychiatry* 2001; 42: 679-689.

27. Karaca NM, Gündüz A, Aral N. Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi* 2011; 4 (Suppl 2): 65-76.

28. Masalçı AD. Aile İçi Etkileşimlerle Çocuğun Saldırganlık Düzeyi ve Uygun Davranışlarının Karşılaştırılması. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2001.

29. Aral N, Kandır A, Can Yaşar M. Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı. İstanbul: Yapa Yayınları, 2002.

30. Aral N, Gürsoy F, Bıçakçı MY, Körükçü Ö. An Investigation of The Social Behaviors of Children Who Attend Pre-School. Edited by Giannakaki MS, Papanikos GT, Pozios Y, Richards JK, Institutions Research on Education, 2006, pp. 15-23.

31. Villani S. Impact of media on children and adolescents: a 10-year review of the research. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 2001; 40 (Suppl 4), 392-401.

32. Coyne SM, Stockdale L, Linder JR, Nelson DA, Collier KM, Essig LW. Pow! Boom! Kablam! Effects of viewing superhero programs on aggressive, prosocial, and defending behaviors in preschool children. *Journal of Abnormal Child Psychology* 2017; 45 (Suppl 8): 1523-1535.

33. Asghari M, Karimzadeh M, Teymouri R. Relationship between using of television and behavioral problems of preschool children. *Iranian Rehabilitation Journal* 2017; 15(Suppl 4): 325-332.

34. Miller CJ, Marks DJ, Miller SR, Berwid OG, Kera EC, Santra A, Halperin JM.. Brief report: Television viewing and risk for attention problems in preschool children. *J Pediatr Psychol* 2007;32(Suppl 4):448-52.

35. Cheng S, Maeda T, Yoichi S, Yamagata Z, Tomiwa K. Early television exposure and children's behavioral and social outcomes at age 30 months. *Journal of Epidemiology* 2010; 20 (Suppl 2): 482-489.

36. Ebenegger V, Marques-Vidal PM, Munsch S, Quartier V, Nydegger A, Barral J, Hartmann T, Dubnov-Raz G, Kriemler S, Puder JJ. Relationship of hyperactivity/inattention with adiposity and lifestyle characteristics in preschool children. *Journal of Child Neurology* 2012; 27 (Suppl 7): 852-858.

37. UK Essays. The effect of cartoon violence on preschoolers psychology essay. <http://www.ukessays.com/essays/psychology/the-effect-of-cartoon-violence-on-preschoolers-psychology-essay.php>. Erişim tarihi: Nisan 20, 2020.

38. Conners-Burrow NA, Mckelvey LM, Fussell JJ. Social outcomes associated with media viewing habits of low-income preschool children. *Early Educ Dev* 2011; 22 (Suppl 2): 256-273.

39. Parker JG, Gottman JM. Social and Emotional Development in a Relational Context: Friendship Interaction from Early Childhood to Adolescence, in *Peer Relationships in Child Development*. Edited by Berndt TJ, Ladd GW, Wiley, 1989, pp. 95-131.

40. Yüksel G. Medya ve Eğitim, Eğitim Sosyolojisi. Edited by Özdemir ME, Arslangilay SC, Pegem Akademi, 2017, pp. 225-243.